

Жежук А.В.

студентка,

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

ВТРАТА КПУ МОНОПОЛІЇ НА ВЛАДУ

Для подолання негативних тенденцій суспільно-політичного розвитку, у квітні 1985 року розпочалось реформування життя держави. Однак, українське керівництво не потребувало змін, що розпочались з «перебудовою»: компартія УРСР мала своє політбюро, розгалужену систему добору і навчання кадрів, відносно скромне, проте стабільне життя. За цих сприятливих обставин створювались умови для кристалізації української вертикалі влади. Зокрема, уряд Щербицького зумів утримувати керівництво республікою протягом 17 років, до осені 1989 року.

Саботаж «перебудови», половинчате виконання завдань запевнили союзний центр у потребі додати ініціативи на місця та позбавити концентрації повноважень в руках номенклатури методом розподілу влади на гілки. Політична реформа, ідеологом якої став О. Яковлев [1, с. 15], мала вирішити ситуацію та запобігти подальшій узурпації влади. Згідно з нею, необхідно було провести альтернативні вибори та передати владу від партії Радам. Аби втілити програму у життя, Горбачов провів XIX партконференцію у 1988 році, на якій було затверджено проведення демократичних виборів до Верховної та місцевих Рад.

Попри проголошення майбутніх виборів демократичними, ситуація дозволяла владі відсіювати небажаних кандидатів та контролювати ситуацію, що яскраво проявилось на виборах в 1989 році. Тоді партійні діячі мали право балотуватись з офіційно зареєстрованих громадських організацій – партії, профспілок, комсомолу, наукових товариств та громадських об'єднань. Маючи ці квоти, вони уникали зустрічей з виборцями у виборчих округах та гарантували за комуністичними представниками закріплену одну третину місць [2, с. 45]. Загальне суспільне невдоволення згодом змусило владну верхівку відмовитись від такої організації проведення виборів та залишити балотування лише за виборчими округами [3, с. 223], що надало реальну альтернативу виборцям у березні 1990 року.

Послаблення ідеологічного засилля з лозунгом «більше демократії» дало поштовх до розвитку національним рухам, що яскраво проявилось в

утворенні «Народного руху України». Варто зазначити, що демократизація суспільства призвела до внутрішньої кризи у КПРС, так як її тоталітарна модель жодним чином не була сумісна з проголошеним курсом на формування багатопартійності. 14 березня 1990 року на позачерговому третьому З'їзді народних депутатів СРСР у Москві було ухвалено зміни до 6-ї статті Конституції СРСР, що позбавляли КПРС монополії на політичну владу.

Під тиском обставин КПРС та її численний загін КПУ втрачали монолітність. Непослідовне, половинчате реформування народного господарства, невміння КПУ вести політичну боротьбу в умовах конкуренції посилювало руйнівні процеси в самому середовищі партії: зростала кількість осіб, яка полишала партію, не платила організаційні внески. Якщо за 1989 рік кількісний склад партії зменшився лише на 0,25%, то за 1990 рік – на 10% [4, с. 107]. В такому складному становищі КПУ була вимушена піти на компроміс з демократами. Це відобразилось у внесенні до своїх документів положень програми НРУ, в позитивних голосах 16 липня 1990 року за Декларацію про суверенітет України [5, с. 217].

Зламним моментом, закономірною випадковістю став для українського життя «Серпневий путч» 19 серпня 1991 року. Він продемонстрував незахищеність України від чергових змін в Москві, відсутність підпорядкування військ [6, с. 29] республіканській владі. Одразу ж після провалу серпневого путчу, Верховна рада взялась за демонтаж командно-адміністративної системи. Розпочалась департизація державних органів та організацій, заборонили діяльність Комуністичної партії. Однак комуністи не зійшли з політичної сцени. Частина з них швидко приєдналась до лав національного альянсу, частина відійшла в опозицію. Після проведення регіональних конференцій, ортодокси КПУ переродилось у Соціалістичну Партію на чолі з О. Морозом. До неї входило близько 30 тисяч осіб, що автоматично робило її найчисленнішою в Україні, в той час як популярна республіканська партія мала лише 10 тисяч.

Необхідно вказати, що крах комуністичної системи розпочався задовго до «перебудови». Провальні зрушення послаблювали раз за разом лінію КПУ: це і невдалі економічні перетворення, і ведення «Холодної війни» та підтримка сепаратних рухів країн третього світу, що вимагало значних фінансів та виснажувало державу.

Таким чином, скасування шостої статті Конституції СРСР про «керуючу роль комуністичної партії» стало нормативно-правовим оформленням знищення монополії КПРС і КПУ на владу. Внаслідок

цього розпочався процес творення багатопартійної системи та трансформацій у політичній сфері. Закон про вибори вперше зробив владу залежною від вибору громадян, а невдалий «Серпневий путч» завершив крах комуністичного тоталітарного режиму.

Список використаних джерел:

1. Литвин В., Слюсаренко А. На політичній арені України (90-ті рр.). Роздуми істориків. Український історичний журнал. 1994. № 1. С. 9-30.
2. Бойко О. Д. Україна: від путчу до Пущі (серпень-грудень 1991 р.). Ніжин: Аспект-Поліграф, 2006. 221 с.
3. Камінський А. На перехідному етапі («Гласність», «перебудова» і «демократизація» на Україні). Мюнхен, 1990. 624 с.
4. Трансформація політичних інститутів України: проблеми теорії і практики / М. І. Михальченко, О. О. Рафальський, І. М. Кучеренко та ін.; під ред. М. І. Михальченка. Київ: ІПіЕНД імені І. Ф. Кураса, 2016. 437 с.
5. Україна і Росія в історичній ретроспективі: В 3 т. / відп. ред. В. А. Смолій. Київ: Наук. думка, 2004. Т. 3. Новітній український державотворчий процес. 325 с.
6. Кузьменко Ю. Партійно-радянська номенклатура в умовах суверенізації УРСР (березень 1990 – серпень 1991 рр.). Український історичний журнал. 2013. № 4. С. 26-39.

Захарченко С.М.

молодший науковий співробітник,

Національний історико-етнографічний заповідник «Переяслав»

НАУКОВИЙ ДОРОБОК ВИДАТНОГО ВЧЕНОГО-ХІРУРГА, ПРОФЕСОРА ВЕРХРАТСЬКОГО С.А. В КОНТЕКСТІ ДОСЛІДЖЕННЯ РОДИЛЬНОЇ ОБРЯДОВОСТІ УКРАЇНЦІВ

Важливим аспектом у вирішенні багатьох теоретичних та практичних проблем, пов'язаних із дослідженням в галузі родильної обрядовості є подальше вивчення матеріалів архівного збереження. Ґрунтовний аналіз даної джерельної бази відкриває широку можливість всебічного розгляду термінологічних, функціональних відмінностей та локальних обрядових особливостей, характерних для різних етнорегіонів України.